

DEĞİŞEN TOPLUMDA DÜNYA AİLELERİ: AİLE ÖRÜNTÜLERİ VE HASTALIKTA, SAĞLIKTA EVLİLİKLER

Berfin VARIŞLI¹

İris KURDOĞLU²

Su ERGİN³

Daima senin, daima benim, daima bizim (Van Beethoven, 1866/2014).

Öz

Günümüzde dünya genelindeki toplumsal ilişkilerin birbiriyle bağlantılı olacak şekilde yoğunlaşmasının bir ifadesi olan küreselleşme süreçleriyle birlikte yaşanan hızlı değişim, toplumsal yapıyı ve yaşamı belirleyen kurumların değişimine neden olmaktadır. Aile, bu değişimi, yapısı ve örüntüleriyle derinden hisseden kurumların başında gelmektedir. Sanayileşme, modernleşme, kentleşme ve toplumsal rollerde gerçekleşen dönüşümler geleneksel ailenin işlevlerinin giderek farklılaşan süreçlerle karşılaşmasına, bu süreçlerin zorunlu bir sonucu olarak çekirdek aile modelinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çekirdek aile, mevcut kültürel değerlerin bir kısmını bünyesinde barındırsa da günümüz toplumlarının bireyselleşmiş yaşam deneyimlerinin bir sonucu ve geleneğin otoritesinde yaşanan değişime paralel olarak temelinde farklı ülkelerden ve kültürlerden gelen ya da farklı ülkelerde yaşayan bireyler arasında kurulan yeni aileler ortaya çıkmıştır. Bu yeni postmodern aileler, Ulrich Beck ve Elisabeth Beck-Gernsheim tarafından *dünya aileleri* olarak tanımlanmıştır. *Dünya aileleri*, günümüzde yapısal ve mekânsal sınırların belirsizleşmesi ile mümkün hale gelmiştir. Bununla birlikte günümüzde boşanma, küresel bir olguya dönüşmekte, yeniden evlenmelerse daha yaygın hale gelmektedir. Bu çalışmada dünya aileleri kavramından hareketle Türkiye'de ve dünyada ailenin değişen yapısı ve örüntüleri OECD ve TÜİK verilerinin desteğiyle incelenerek günümüz ailelerinin, *dünya aileleri* kavramı kapsamında değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, küreselleşme, dünya aileleri, aile örüntüleri, sosyal değişim

¹Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-posta: berfinvarisli@maltepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5051

²Doktora öğrencisi, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji ABD, E-posta: iriskurdoglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4213

³Doktora öğrencisi, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji ABD, E-posta: suergin@maltepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6398-122X

VARIŞLI B., KURDOĞLU İ., ERGİN S., (2024). Değişen Toplumda Dünya Aileleri: Aile Örüntüleri Ve Hastalıkta, Sağlıkta Evlilikler. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 24(62), 129-155. DOI:10.21560/spcd.vi.1461520

WORLD FAMILIES IN A CHANGING SOCIETY: FAMILY PATTERNS AND MARRIAGES IN SICKNESS, HEALTH

Abstract

Today, the rapid change experienced with the globalization processes, which is an expression of the intensification of social relations around the world, causes the change and transformation of the institutions that determine the social structure and life. Family with its structure and patterns is the leading institution that is deeply influenced by these changes. Industrialization, modernization, urbanization and transformations in social roles have led to the encounter of the functions of the traditional family with increasingly different processes, and the emergence of the nuclear family model as a necessary consequence of these processes. Although the nuclear family incorporates some of the existing cultural values, new families have emerged as a result of the individualized life experiences of today's societies and in parallel with the change in the authority of tradition, established between individuals coming from different countries and cultures or living in different countries. These new postmodern families are defined as *world families* by Ulrich Beck and Elisabeth Gernsheim-Beck. *World families* were made possible by the ambiguity of the structural and spatial frontiers of today's world. Subsequently, divorce became a global phenomenon while remarriage within this context has grown into something more widespread. In this study, it has been decided that families' changing structure, pattern and marriage in Türkiye as well as the world is evaluated in light of the data obtained from OECD and TSI and that today's families can be assessed within the scope of *world families*.

Keywords: *Family, Globalization, World families, Family patterns, Social change*

GİRİŞ

Küreselleşen dünya, sosyal ilişkilerin yoğunlaşarak toplumların ekonomik, siyasal ve kültürel anlamda birbirine eklemlenmesinin bir sonucu olarak şekillenmiştir. Toplumsal ilişkilerin ve etkileşimlerin yerel olmaktan çıkarak küresel bir nitelik kazanması Marshall McLuhan'ın (1962) dünyayı "küresel bir köy"e benzetmesinde karşılık bulmuştur. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan devrimin toplumları birbirine yakınlaştıran etkisi dünyayı küçük bir topluluğa dönüştürürken beraberinde toplumsal yapıda gerçekleşen değişim ve dönüşümleri getirmiştir. İnternet, yeni uydu sistemleri, fiber optik kablolar ve kablosuz sistemler gibi teknolojik gelişmeler mesafeleri ortadan kaldıran, bireyin yaşamını uzaktakiyle bağımlılığa doğru kaydıran bilgi sistemleridir (Mills, 2013, s. 250). Giddens'in (2021, s. 32) ifadesiyle bu sistemler toplumsal ilişki ve etkileşimleri yerel bağlamlarından kopararak bireyleri küresel düzeyde birbirine bağlayan pratikler olarak insanlığın karşısına çıkarmaktadır. Böylece günümüzde zaman ve mekân yerel bağlamından uzaklaşarak küresel bir anlam taşımaya başlamıştır. Bu bağlamda Skype, Facebook ve Youtube gibi sosyal medya ağları, bireyler arası ilişkilerin kapsamını, yoğunluğunu ve hızını genişleterek küresel dünyanın bir parçası haline getirmiştir (Mills, 2013, s. 251). Bu tarz bir iletişim modeli, günümüzde bireylerin gündelik yaşamına önemli oranda entegre olmuştur. E-posta, sosyal medya platformları, görüntülü görüşme uygulamaları ve benzeri sistemler farklı coğrafyalarda yaşayan aile fertleri arasındaki güçlü etkileşimin sürdürülmesini olanaklı kılmıştır. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği göç dalgası ve coğrafi hareketlilik de farklı kültürlerden gelen insanların aile kurmasıyla aile yapısında bir dönüşümü meydana getirmiştir (Hertlein ve Blumer, 2013).

Günümüz postmodern dünyasında Beck ve Beck-Gernsheim'in (2014) *dünya aileleri* olarak kavramsallaştırdıkları yeni aile modeli, tanım itibariyle, temelinde farklı ülkelerden gelen ya da farklı ülkelerde yaşayan bireyler arasındaki kurulan aile bağlarını kapsamaktadır. Bu bağlamda dünya ailelerinin önemli bir ortak noktası küreselleşmiş dünyanın vücut bulmuş hali olmalarıdır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 9). Çağın

tanıklık ettiği teknolojik gelişmeler, uzun mesafe ilişkilerinin yanı sıra aile fertlerinin farklı ülkelerde yaşamasını da mümkün kılmaktadır. Ülkeler arası katı ve keskin sınırların muğlaklaşmasıyla beraber farklı ülkelere göç eden insanlar geldikleri toplumun fertleriyle yalnızca etkileşim kurmakla kalmayıp onlarla aileler de kurmakta ve/ya var olan ailelerine dahil olabilmektedir. *Dünya aileleri*, farklı kültürlerin bir araya geldiği, birbirine entegre olduğu ve kimi zaman da birbiriyle çatıştığı etkileşim alanlarına dönüşmüştür. *Dünya ailelerinin* üyeleri Batı'da daha iyi bir hayat kurmak için evlenen insanlardan, farklı kültürlerin bir araya gelerek aile kurumunu oluşturduğu örnekler kadar uzanmaktadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014). Bununla birlikte dünya aileleri, farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ülkelere gelen bireyler tarafından da oluşturulabilmektedir. Dünyanın farklı bölgelerine dağılmış aileler küreselleşmiş dünyanın mümkün kıldığı bir olgudur. Bu ailelerin kuvvetli bağlar kurmasında daha önce bahsedilen teknolojik gelişmeler önemli bir rol oynamaktadır. Zira aileler, uzakta yaşayan aile fertleriyle etkileşim içinde olabilmek için bu yeni iletişim araçlarını kullanmaktadırlar. Özellikle Skype ve FaceTime gibi platformlar birbirlerinden ayrı yaşayan aile üyelerinin bağlarını canlı tutmaktadır (Gonzales ve Katz, 2016, s. 2685).

Tüm bunların bir sonucu olarak küresel çapta ailenin tanımı, ne olduğu, nerede olduğu ve kimlerden oluştuğu da radikal bir dönüşüm geçirmiştir. Bu çalışma, Ulrich Beck ve Elizabeth Beck-Gernsheim'in *Aşkın Normal Kaosu* (2012) ve Türkçe'ye "Uzak Aşk" olarak çevrilebilecek *Distant Love* (2014) adlı eserlerinde ortaya koydukları kuramsal çerçeveden hareketle, literatürde "küreselleşme, bireyselleşme ve aile" konularında yapılan çalışmaların bir değerlendirmesidir. Dolayısıyla, Beck ve Beck-Gernsheim'in (2014) öne sürdükleri, yeni bir aile tahayyülü olarak da nitelendirilebilecek dünya aileleri kavramından yola çıkarak küreselleşme ve bireyselleşme süreçleriyle paralel bir şekilde aile kavramını dönüştüren, aile yapısının çapını genişleten ve sınırlarını belirsizleşen unsurlar, uluslararası hareketlilik olanaklarındaki yeni kazanımlar temelinde tartışmaya açılmıştır. Bu kapsamda çalışma OECD ve TÜİK verilerinin de desteğiyle, dünyada ve Türkiye'de ailenin, aile örüntülerinin ve evliliklerin yapısal dönüşümünü dünya aileleri kavramsal çerçevesi kapsamında ele alarak

literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel iki argümanı vardır. Bunlardan ilki yeni aile düzeni olarak da tanımlanabilecek ailenin, yapısal dönüşümüne rağmen toplumsal önemini muhafaza ettiğiidir. İkincisiyse ailenin dayanışmacı ve bireyin yaşamındaki kolaylaştırıcı rolünün günümüz toplumlarında etkisini devam ettirdiğidir. Ancak küresel anlamda birbirine bağlanan dünya toplumlarında mekân giderek yerelden uzaklaşırken bireyler arasındaki mesafenin şehirler ve/ya ülkelerarası boyutta artması, farklı ülke vatandaşlarının, farklı kültürel artalanlara sahip bireylerin aileler kurmasına olanak tanımaktadır. Dünya aileleri, farklı kültürel ve toplumsal art alanlardan bireylerin oluşturdukları ailelerin yaygınlaşmasının bir tezahürüdür. Bu çalışmada öncelikle ailenin yapısal dönüşümü istatistiksel veri ışığında ele alınacak, sonrasında dünya aileleri kavramı çerçevesinde günümüzde evlilik kavramı, farklı evlilik biçimleri, boşanmalar ve yeniden evlilikler ile değerlendirilecektir. Başlıkta yer alan “hastalıkta, sağlıkta” ifadesinin seçilmesinin iki nedeni vardır. İfade, eşlerin evlenirken birbirlerine ettikleri sadakat yeminine bir gönderme niteliği taşımaktadır, İfade, aynı zamanda risk toplumu teorisyeni olan Beck’in (2006, s. 333) “ileri sanayileşmenin kaçınılmaz yapısal koşulu olarak tasvir ettiği “risk” kavramının aile bütünlüğünü tehdit edebilecek sorunları barındırması açısından kullanılmıştır.

1.1. Günümüzde Ailenin Dönüşümü

Sanayi Devrimi öncesi geleneksel toplumlarda hâkim aile yapısı çok işlevli, dayanışmacı ve akrabalık bağlarının kuvvetli olduğu geniş ailedir (Mayowa ve Ekiti, 2019; Turğut, 2017). Geleneksel değerlerle çevrilen geniş aile, özellikle kırsalda yaygın olarak görülen anne, baba, çocuk, kuzen, büyükanne, büyükbaba gibi kapsamlı ilişkiler ağından oluşan bir yapıdadır. Geniş aile genellikle aile üyelerinin bir arada yaşadığı ve/ya çoğu zaman bir arada olduğu ve “biz duygusu”nun ön plana çıktığı, çoğunlukla erkeklerin sorumluluk üstlendiği, bir anlamda toplumsal bir örgüttür. Ekonomik bir birim ya da ortaklaşa bir işletme özelliği de taşıyan geleneksel geniş ailede mülke sahip olan birey değil, akraba topluluğudur (Dündar, 2022, s. 42). Mülk, ailenin en yaşlı erkeğinin kontrolü altında bulunurken

aile içindeki iş bölümü yaşa ve cinsiyete bağlı olarak şekillenmektedir. Geleneksel aile modelinde anne, baba ve çocuk aynı çatı altında ve aynı ülkede yaşar, aynı dili konuşur, aynı ülkenin vatandaşlığına ve etnik kökene sahiptir. Bu modelde baba, çalışarak para kazanırken, anne evdeki yaşamın sürekliliğini sağlamaktadır. Genellikle aile, çiftin ilk evliliği sonucu ortaya çıkmıştır ve çocuklar da ebeveynlerin biyolojik çocuklarıdır (Kaufman, 2000; Nicholson, 2016). Sanayi Devrimi sonrası geniş aile yapısı kent toplumlarında dönüşüme uğramış; anne, baba ve evlenmemiş çocuk(lar) dan oluşan çekirdek aile yapısına evrilmiştir (Inglehart, 2018).

Sanayileşme, toplumsal yapının bireysel, ekonomik, siyasal ve kültürel bağlamda çözülmesinin ardından dünyanın yeni bir yapılanma sürecine girmesinin önemli bir adımıdır. O döneme kadar ağırlıklı olarak insan gücüne dayanan üretim, yerini gelişmiş makineler aracılığıyla gerçekleşen üretime bırakmıştır. İş yaşamını önemli ölçüde değişime uğratan sanayileşme ile birlikte ev ve iş yeri ayrılmış, kadınlar da üretimin bir parçası olarak çalışma hayatına aktif bir şekilde katılım sağlamaya başlamıştır. Aynı zamanda bireyler yaşadıkları yerleri bırakarak daha iyi bir iş ve yaşam adına büyük şehirlere göç etmiş, sosyal ilişkiler, yaşam şekilleri ve standartları farklılaşmıştır (Bahar, 2015, s. 58). Yaşanan bu değişimler coğrafi ve toplumsal hareketliliği artırmış, söz konusu hareketlilik demografik ve kültürel yapının dönüşmesine neden olmuştur. Farklı kültürden bireyler kentlerde bir araya gelerek melez kültürel kimliklerin oluşmasına yol açmıştır. Bir anlamda farklı kültürlerin karşılaşması farklı alt kültürlerden gelen bireylerin bir arada yaşamalarına da olanak tanımıştır. Dolayısıyla tüm bu süreçler ailenin yapısında görülen değişimin tetikleyici unsurları olarak görülebilir.

Sanayileşme ve modernleşme süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan çekirdek aile, kentlerin sosyal ilişki, iş ve yerleşme düzeni gibi özellikleri ve bu özelliklerin kendine özgü yaşam biçimleri ve pratikleri sebebiyle bir anlamda “kent ailesi” olarak da kabul edilmektedir (Çapçioğlu, 2018, s. 25). Çekirdek aile ve sanayi toplumu arasındaki toplumsal bağ Talcott Parsons’ın Toplumsal Sistem Kuramı içinde yer alan aile çözümlemesinde karşılık bulmuştur. Parsons’a göre çekirdek aile sanayi toplumunun ihtiyaçlarına

uyumlu bir yapıya sahiptir, zira kentlerde yaşayan evli çiftler tarafından oluşturulmuştur ve ekonomik farklılaşma çekirdek aile ile ideal bir şekilde karşılanmıştır (Sadıkoğlu, 2019, s. 237). Parsons (1949) sanayileşmeyle birlikte eşlerin akrabaların otoritesinden bağımsız bir nitelik kazandığını, üretimin aile yeri olmaktan çıkıp fabrikalarda gerçekleşmeye başladığını dile getirmektedir. Bununla beraber çekirdek aile, çalışma sistemi açısından geleneksel geniş ailenin olası çatışmalarını engelleyen, aile bağlarından kaynaklanan kayırmalar yerine evrensel değerlerin öne çıktığı bir yapıyı da desteklemektedir (Dündar, 2022, s. 50). Parsons'a göre endüstri toplumunun tüm taleplerine cevap vermesi bağlamında çekirdek aile, genel toplumsal yapıyla kurduğu ilişki ve sahip olduğu yeni yapısıyla uzmanlaşmış bir aile olarak ortaya çıkmaktadır (Sadıkoğlu, 2019, s. 236).

Türkiye'de de geniş aile yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Türkiye'de 2008 yılında 4 kişi olan ortalama hane halkı büyüklüğünün, azalma eğilimi göstererek 2021 yılında 3,23 kişiye düştüğü görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de hane halkı tipleri merkeze alındığında geniş ailenin toplam hane halkı içindeki oranı %13,5'tir (TÜİK, 2022a). Türk aile yapısının tarihsel geçmişine bakıldığında Türkler; avcı ve toplayıcı düzenden yerleşik düzene geçip İslamiyet'i kabul ettikten sonra Türk aile yapısında değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir (Epik vd., 2017, s. 50). Bu dönemde anne, baba ve çocuktan oluşan ailenin önemi gittikçe artmış ve aile bağları kuvvetlenmiştir. Bunun yanı sıra İslamiyet sonrası dönemde en önemli sosyal bağın merkezi olan ailede genellikle iktidar kadın ve erkek arasında eşit bir şekilde paylaşılmaktadır. Erkek çocuk doğuran kadının statüsü diğerlerine göre daha yüksektir. Kadın hem ailede hem de kimi zaman devlet yönetiminde söz sahibi konumdadır ve hem eşi hem de çocukları üzerinde söz sahibidir (Ersöz, 2010, s. 168). Osmanlı Döneminde bu iktidar devam etmektedir (Gökce, 2017, s. 55). Kadın özel alan ve kamusal alanda karar verici rolünü devam ettirmiştir. Cumhuriyet Döneminde ise kentli nüfusun artışıyla geniş aile yerini çekirdek aileye bırakmıştır (Vergin, 1991). Kırdan kente göçle birlikte ekolojik çevre de değişim göstermiştir.

Günümüzde ilerleyen bilgi ve iletişim teknolojileri ve gelişen dijital ağlar aracılığıyla küresel anlamda birbirine bağlanan dünyanın önemli

bir kısmı akışkan hale gelen çok yönlü süreçlerin etkisi altına girmiştir. 1990'lı yıllarda başlayan ve 2000'li yıllarla birlikte yaygınlaşan internet tabanlı uygulamalar dünya genelinde yerleşik kullanıma geçmiştir. Dijitalleşen dünyada iletişim kurmak ve bilgiye ulaşmak kolaylaşırken emeğin örgütlenmesi ve ilişkiler buna bağlı olarak gündelik yaşam pratikleri yeniden tanımlanmaya başlamıştır (Hardt ve Negri, 2018, s. 296). İnternet tabanlı iletişim kanalları aracılığıyla kurulan yeni bağlar, geleneksel bağların zayıflamasına yol açmıştır. Bireyselleşmenin artışıyla kişiler toplumsal grupların ya da toplulukların bir üyesi olmak yerine geç ya da postmodern döneme özgü bir özellik olarak tekil halde de var olabilmektedir (Özcan, 2011). Bunun yanı sıra, günümüzde birey sahip olduğu kimliğiyle ekonomik, teknolojik ve modern eylemlere katılabildiği ölçüde var olmakta, amaçlar ve araçlar dünyasını birleştirebildiği ölçüde başarılı kabul edilmektedir. Modernleşme, akılcı, bilimsel ve teknolojik çerçevenin yaygınlaştırılmasıdır ve bu bağlamda modernleşme, toplumsal yaşamın aile, ekonomi ya da siyaset gibi çeşitli alanlarının giderek artan bir şekilde farklılaşmasını içermektedir (Touraine, 1995, s.15). Tüm bu süreçleri düşünömsel modernleşme başlığı altında ele alan Beck'e (2011, s. 13) göre içinde bulunulan dönem sürekliliklerin ve kopuşların iç içe geçtiği, toplumsal yaşamın çoğu alanının ise geleneklerin etkisinden bağımsızlaşarak daha fazla seçimi ve planlamayı zorunlu kıldığı bir çağdır: "(Tüm bunlar) insanın kendini birey olarak oluşturmasına, planlamasına, tasarlamasına, başarısız olduğu takdirde ise suçu kendinde aramasına teşvik etmektedir" (Beck, 2011, s. 9). Neticede, Beck'in (2011, s. 11) bireyselleşme süreçleri olarak tanımladığı kişisel yaşamda gerçekleşen bu temel değişimler meslek yaşamını, kadın-erkek rollerini ve çekirdek ailenin yapısını değişikliğe uğratarak alternatif aile ve yaşam modellerine zemin hazırlamaktadır. Zira toplumun ve değer yargılarının değişimiyle günümüzde bireyler arasında yeni talepler ve zorunluluklar ortaya çıkarken planlamalar ve kararlar bir anlamda serbest bir yapı kazanmaktadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 103). Modern topluma geçişle birlikte yaşamın akışı genel anlamda bireyselleşmenin etkili hale geldiği bir yapıya dönüşmüştür.

Anthony Giddens'in yaklaşımına benzer bir biçimde Zygmunt Bauman da (2012, s. 8) insanlığın geçirdiği çok yönlü dönüşümler üzerinde zamansal ve mekânsal mesafelerin teknoloji aracılığıyla azalmasının önemli etkileri olduğunu düşünmektedir. Öyle ki küreselleşmeyle birlikte fiziksel engeller ya da zamansal uzaklar ortadan kalkarken “burası ve orası arasındaki ayırım” anlamını yitirmiştir (Bauman, 2012, s. 24; Sadıkoğlu, 2021, s. 47). Mesafeler yakınlaşmış, buna bağlı olarak da bireyler, toplumsal gruplar ve toplumlar birbirine yakınlaşmıştır. Öte yandan, Bauman'a (2019) göre ortaya çıkan “yeni yurtsuzluk” durumu bireyselliği ve özgürlük hissini tetiklerken kırılğan bir yapıya sahip aile ve evlilikler günümüzde sürekli kalıcılığın ve birleştiriciliğin zayıf temsilleri olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle bireyselleşmenin hâkim bir noktaya gelmesiyle beraber farklı aile modelleri de toplumsal yapı içinde kendine yer bulmaya başlamıştır. Tek ebeveynli ailelerin artması, yeniden evlenme sonucu kurulan aileler, çocuksuz evlilikler bahsedilen alternatif aile modellerine örnek olarak gösterilebilir (Bengtson, 2001). Öte yandan Beck ve Beck-Gernsheim'a (2012, s. 335) göre geleneksel bağlardan kopuş, bir anlamda bireye sorumluluklardan uzaklaşma olanağı sunmaktadır. Bu kimileri için bir özgürleşme vesilesi olarak algılanabilirken özellikle geleneksel anlamda ailenin kutsal dünyasının görüntüsünün de derin yaralar almasına neden olmaktadır. Weber'in (1961, s. 83) ifadesiyle dünyanın büyüden arındırılması beraberinde içsel vatansızlık ve dünyadan yalıtılmış duygusunu da getirmektedir. Aslında tüm bu çözümler bireyselleşme sürecinin basamaklarını oluşturmaktadır, zira yüzyıllar süren gelişim aşamaları geleneksel paradigmanın aşınmasına bireyin ise yeni sorun ve sorularla karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Bugün artık evlilikler yeni bir anlam, yeni bir konum kazanmaktadır. Gerçekliğin ve kimliğin sosyal inşası evliliklerin temel motifi haline gelirken aşk ve kimlik birbirine karışmış bir yapı sunmaktadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 101).

1.2. Küreselleşen Ailenin Yeni Tezahürü: “Dünya Aileleri”

İçinde yaşanan dünya modernliğin ötesinde oluşan, geçmişten belirgin farklılıklara sahip yeni bir toplumsal düzene işaret etmektedir (Giddens, 2021, s. 50). Bu düzen postmodernizm olarak tanımlanabilmektedir.

Postmodernizm, modern çağ olarak kavramsallaştırılan modern dönem ile onu izleyen çağı betimlemek için kullanılan bir terimdir (Best ve Kellner, 2016, s.17). Postmodern toplum sosyal, kültürel ve ekonomik sınırların ortadan kalktığı, güvencesizliğin hâkim olduğu bir toplum olarak tezahür etmektedir. Bununla birlikte, postmodern dönemin toplumsal yapısı çeşitlilik, olumsuzluk, belirsizlik ve yaşam dünyalarının çoğullaşması gibi unsurlarla nitelenmektedir (Bauman, 2019). Bu durum mikrodan makroya, bireyden yapıya pek çok alanda kendini göstermektedir. Bireylerin yaşamlarında da toplumsal yaşamda da hâkim olan teknoloji ve dijital bilginin ön plana çıktığı, geleneksel norm ve değerlerin değişime uğradığı ve/ya ortadan kalktığı yeni bir düzen ve sistem olarak tanımlanabilecek postmodern toplumda, etkileşim ve yaşam öncelikleri değişip dönüşmekte, rol ve statüler muğlaklaşmaktadır. Modern dönemin temel amaçları toplumun ve kimliklerin istikrarını sağlamakken postmodern çağ müphemliği, ön görülemezliği ve yeni risk ve güvensizlik türlerini getirmektedir (Giddens, 2002).

Toplumsal yapı, toplumsal etkileşim, konumlanış ve kadın erkek ilişkilerini topyekûn dönüştüren bu yeni dünya düzeninde aile, Beck ve Beck-Gernsheim'in (2014) dünya aileleri olarak kavramsallaştırdığı bir yapıya dönüşmüştür. Dünya aileleri heterojen, dinamik, değişime açık, genellenemeyen, küreselleşmeyle birlikte değişimi tetikleyen yeni bir aile modeli tahayyülüdür. Aslında dünya aileleri küreselleşmenin bireysel ve toplumsal anlamda vücut bulmuş halidir. Zira küreselleşme dünyayı bir bütün olarak kavrayan aynı zamanda coğrafi ve kültürel düzenlemelerin dayattığı kısıtlamalardan uzak, dünya genelinde toplumsal ilişkilerin yoğunlaştığı, bireylerin ise tüm bu süreçlerin daha kolay bilincine varabildiği eğilimler kümesidir (Marshall, 2021, s. 449). Günümüzde yerel ve uzak arasında toplumsal biçim ve olaylara dayanan ilişkilerin sahip olduğu esnek yapı (Giddens, 2021, s. 67) aileleri bağlayan mekânsal sınırlamaları da giderek ortadan kaldırmaktadır. Bugün artık farklı ülkelerden göç eden insanların evlilikleri, uzak mesafe ilişkileri, tek başına çocuk büyüten ebeveynler, evlat edinmiş çiftler yaygınlaşmaktadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 9).

Küresel toplumun bir projeksiyonu niteliğindeki dünya aileleri, ulusal, dini, kültürel veya etnik sınırların aşıldığı bir aile yapısına tekabül etmektedir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014). Bu tür aileler, ebeveynler arasındaki kültür farkları nedeniyle, farklı yaşam biçimlerini, düşünce kalıplarını, gündelik yaşam pratiklerini ve değerleri aynı çatı altına sığdırmaktadır. Bu nedenle, dünya aileleri bir anlamda kültürlerarası yeni bir gerçeklik inşa etmektedir. Her ne kadar bireysel farklılıklar olsa da genel anlamda ailenin devamı açısından çok kültürlü aileleri önemli kararlar beklemektedir (Falicov, 1995, s. 232-233). Özellikle farklı ülke vatandaşlarının oluşturdukları, ebeveynlerin farklı ülke vatandaşları ve/ya farklı toplumların fertleri oldukları ailelerde kimin ülkesinde yaşanacağı, çocukların kimin dilini konuşacağı, çocuklara hangi dilde ad verileceği ve hangi bayramların kutlanacağı gibi konular dünya aileleri için alınması gerekebilecek önemli kararlar arasında yer almaktadır. Bununla beraber farklı ülke vatandaşı olan ebeveyn, ailenin kurulduğu ülkede yabancı konumunda kalabilmektedir. Kimi durumlarda ise bir taraf yoksulluk ya da açlık gibi zorluklar görmüş olabilmekte ve yeni ortamındaki insanlardan çok farklı deneyim, kaygı ve endişelere sahip olabilmektedir. Özellikle fiziksel görünümü, davranışları ya da dili anlaşılır biçimde farklıysa, bu ebeveyn toplum içinde “öteki” olarak etiketlenebilmektedir (Beck-Gernsheim, 1998, s. 62). Bu durumda kendi ülkesinde yaşayan taraf göreceli olarak daha avantajlı konumdayken diğer taraf daha savunmasız bir konumda kalabilmektedir. Bu ikilik hali farklı kültürlerden/toplumlardan gelen eşler arasındaki bağın zorluklarla birlikte ve/ya zorluklara rağmen güçlenmesine neden olabilirken ya da tam tersi eşler ve/ya ebeveynler arası çatışmaların artmasına ve sonuç olarak ailenin kırılma noktasına gelmesine de yol açabilmektedir (Beck-Gernsheim, 1998, s. 63).

Beck ve Beck-Gernsheim, dünya ailelerini, farklı kültürlerin birbiriyle aktif ve sürekli etkileşim halinde olması olarak tanımlamaktadır (Beck-Gernsheim, 2007; Beck ve Beck-Gernsheim, 2014). Yeni aile düzeni olarak da yorumlanabilecek dünya ailelerine örnek olarak iki farklı ülkeden göç eden bir çiftin anavatanlarından farklı bir coğrafyada kurdukları aileler, farklı dine mensup çiftlerin oluşturdukları aileler ve gelişmiş ülkelerde

görece “rahat ve güvenli bir yaşam” elde etmek uğruna o ülkenin bir vatandaşıyla evlenen bireylerin oluşturdukları aileler gösterilebilir. Dolayısıyla dünya aileleri sadece romantik bir çekim sonucu değil, farklı amaçlar doğrultusunda da oluşabilmektedir. Özellikle üçüncü dünya ülkesi vatandaşları, bir yabancıyla evliliği “gelişmiş dünya ülkelerine giden bir bilet” olarak görebilmektedir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 12-13). Bununla beraber evlilikte bir diğer önemli faktör bireylerin sosyo-ekonomik statüleri ve eğitim durumlarının, yaptıkları evlilikler üzerindeki etkisidir. Ekonomik açıdan ve eğitim açısından görece dezavantajlı konumdaki bireyler, ekonomik özgürlükleri olmadığı ya da kısıtlı olduğu için de evliliği ve eğer bir boşanma gerçekleşmişse yeniden evliliği düşünebilmektedir (Giddens vd., 2018).

Beck ve Beck-Gernsheim’a (2014) göre bu yeni aile yapısında varlıklı ailelerin yaşlı üyelerinin ve/ya çocuklarının bakımından ya da evin temizliğinden sorumlu olmaları için işe alınan, genellikle görece yoksul ülkelerden gelen kadın işçiler ailenin diğer fertleriyle etkileşim içine giren yeni kurgusal birer üyesi olmaktadır. Bu durum “kurgusal akrabalık” kavramı dahilinde düşünülebilir. John Ogbu (1978, 1991) ve Signithia Fordham (Fordham ve Ogbu, 1986) tarafından ortaya atılan “kurgusal akrabalık ağı”, üyelerini besleyen, koruyan ve destekleyen karşılıklı dayanışma ve yardım sistemi olarak bireylerarası etkileşime hizmet etmektedir. Günümüzde yeni aile bağlarında da Meksika, Ekvator, Gana gibi ülkelerde öğretmen, avukat, veteriner veya mühendis gibi farklı meslek gruplarından çoğunlukla iyi eğitime sahip ve genellikle kadın işçiler, göç etmiş oldukları varlıklı ülkelerde “vasıfsız işçi” statüsünde çalışarak ailelerine para yollamaktadır. Onların işvereni konumundaki kadınlar ise yaşadıkları ülkenin sosyal refahından pay alarak çoğunlukla toplumun itibarlı mesleklerini icra edebilmektedirler. Aile fertleri gibi bakım sağlayan, ilgi ve şefkat gösteren bu kişilere akrabalarımız ve ailenin kan bağı olmayan üyeleriymiş gibi davranılmaktadır (Karner, 1998, s. 70). Bu kişilerle bağ kuran aile üyeleri onlara genellikle “abla”, “teyze” gibi ifadelerle seslenmektedir. Dolayısıyla farklı kültürel yapılardan gelen, farklı dili konuşan ve farklı ülkelerin vatandaşları olan ve birini diğerinin “öteki”

olarak konumlandığı bireyler, farklı amaçlar doğrultusunda kurdukları dünya ailelerine dahil olabilmektedir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 15-16).

Beck ve Beck-Gernsheim (2014, s. 15), dünya aileleri ve dünya vatandaşları arasında önemli bir ayrıma da değinmektedir. Dünya vatandaşlığı, orta ve üst sınıfa mensup bireyleri betimleyen bir terimdir (Bourguignon ve Morrisson, 2002). Bu bireyler, farklı kültürlerle aşınadır ve/ya bu kültürler hakkında derinlemesine bilgi sahibidir. Dahası, kendi ülkelerinden farklı ülkelere zorunlu olarak değil, isteyerek ve kendi özgür iradeleriyle gitmektedirler (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 15). Bir bireyi dünya vatandaşı olarak tanımlayabilmek için onun kültürel değişimlere kolayca uyum sağlayabilmesi ve hoşgörülü (Güzelyurt vd., 2020, s. 337) olması beklenmektedir. Dünya vatandaşı kültürleri iyi tanıyan ve farklı kültürler arasında karşılaştırma yapabilen kişidir (Akbiyık, 2018, s. 2). Dünya ailelerinde ise durum farklıdır. Bu farklılığı açıklamak amacıyla Beck ve Beck-Gernsheim (2014, s. 15) dünya ailelerinin oluşum süreçlerine değinirler. Onlara göre dünya ailelerine mensup birçok birey, dış dünya konusunda bilgi sahibi değildir ve farklı ülkelere karşı açık fikirli olamayan bir tutum sergilemektedir. Kimileri daha önce doğmuş olduğu kentten hiç ayrılmamıştır. Bu bireyler, uluslararası sahnede kendilerini evinde hissetmekte zorlanabilirler ve yabancı bir dil bilmeyebilirler. Onlar için “yabancı” olan her şey temkinle yaklaşmaları gereken bir olgudur. Bahsedilen bireylerin bir kısmı, kendi ülkelerindeki çatışmalar, iç savaşlar ve sürgün gibi nedenler sonucu ülkelerini istemsizce terk etmek durumunda kalmıştır. Dünya genelinde yer alan çatışmalar, dünya ailelerinde de aile bireyleri arasındaki etkileşimlerin olumsuz yönde etkilenmesi anlamında tezahür etmektedir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 13-14). Dış dünyanın çatışmaları her ailede belli bir derecede kendini göstermektedir. Bazı ailelerde bu çatışma daha şiddetli yaşanırken diğer ailelerde daha az yoğunlukta gözlemlenebilmektedir. Bu bağlamda iki ülke arasındaki gerilim veya küresel eşitsizlikler, dünya ailelerinin de kendi içinde deneyimledikleri olgular haline gelebilmektedir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 13-14).

1.3. Evliliğin Yapısal Dönüşümü

Her ne kadar günümüzde aile tanımı farklı sosyal yapılar içinde değişiklik gösterse de aile olgusunun önemli bir bileşeni de evliliktir. Giddens'a (2012, s. 246) göre evlilik, iki yetişkin bireyin arasında sosyal olarak gerçekleşen ve onaylanan cinsel birleşmedir. DPT'ye (1993) göre ise evlilik, bir sosyal yapı dâhilinde mevcut normlarla uyumlu bir şekilde, örf ya da medeni hukuk açısından meşru bir bağ kurarak aile kurumunun topluluk tarafından kabul edilmesini sağlayan olgudur. O halde evliliği, sadece bir birliktelik olarak ele almak yerine toplumların ve nesillerin devamını sağlayan, kadın ve erkeğin birlikteliklerinden doğan her türlü yetki ve sorumluluğun bir sözleşme sonucunda üstlenilmesi şeklinde tanımlamak mümkündür (Bağlı ve Sever, 2005, s. 11).

Evlilik toplumsal yaşamı belirleyen ve toplumsal yaşam tarafından belirlenen bir ilişki sözleşmesidir. Kùltürler arası farklılıklar nedeniyle evliliğe yüklenen anlamlar toplumdan topluma değişim gösterse de genel anlamda evlilik "bir kan ilişkisinin kabùlü"nü (Turner, 2014, s. 364) ortaya koyan, bir tören ya da ritüelle başlanan yaşamsal bir seyahattir. Ancak toplumların sürekli değişen ve dönüşen yapısı nedeniyle belirli dönemlerde toplum nezdinde evliliğin önemi konusunda değişimler görülmüştür. Örneğin geçmişte gelişmiş toplumlarda evlilik, bireyin bekârlıktan evli konumuna geçmekle farklı bir statü sahibi olduğu düşüncesine dayanırken bugün pek çok çift evlenmeden birlikte yaşamayı tercih edebilmektedir (Sánchez Gassen ve Perelli-Harris, 2015).

Evlilik aynı zamanda, eşlerin yaşamı beraber geçirme kararına bağlı olarak, onların kişisel özellikleri, aile yapısıyla şekillenen meşru bir birliktelik ve özerk bir etkileşim alanıdır. 19. yüzyıl öncesinde eş seçimi ağırlıklı olarak anne ve baba tarafından belirlenirken, evlilikler de daha ziyade ekonomik nedenlerle gerçekleşmekte, genellikle ekonomik ortaklık ya da çocuk yetiştirmek amaçlı kurulmaktaydı. Sonrasında çocukların yetiştirilmesi ve hayat deneyiminin paylaşılması ile birlikte çiftlerin birbirine karşı sevgi beslemeye başlamasıyla devam etmekteydi. Bu anlamda evlilik gerek mutluluğu gerekse problemleriyle beraber bireylerin büyük bir çoğunluğunun varmak istediği normal bir amaç olarak kabul edilmekteydi

(Geçtan, 1984). Evli olmayı toplumda bir statü sahibi olmak olarak görmek ise o yıllarda yaygın bir tutumdur (Timurtürkan, 2022, s. 201). Dahası, geleneksel toplumlarda evliliğin sonlanması hayat boyu kalacak bir leke olarak algılanmaktaydı. Bireyin itibarını kalıcı olarak zedeleyeceği için evliliği sona erdirmeye kararlı, büyük çatışmaların olduğu ailelerde son çare olarak başvurulan bir olguydu (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 55).

21. yüzyılda ise evliliğin farklı bir yansımasından da bahsetmek mümkündür. Bugün çok sayıda insan artık iş, okuma ya da tatil amaçlı sınırları geçmekte ve bu yolla tanışıp evlenebilmektedir. Coğrafi hareketlilik farklı kültürlerden gelen insanların evlenmelerini mümkün kılmakla beraber evlilik, coğrafi hareketliliğin nedeni de olabilmektedir. Daha yoksul ülkelerden gelen insanların evlilik yoluyla farklı bir ülkede daha iyi bir yaşam arayışı, bir evlilik göçü dalgası getirmiştir (Beck-Gernsheim, 2011, s. 80). Öte yandan küresel dünyada bireyselliğin kazandığı önem, daha fazla insanın evliliği tercih etmemesine neden olmaktadır. Kolektivitinin önemini yitirmesi, bireylerin maddi ve manevi öznel iyi oluşlarını ve/ya çıkarlarını ön plana almaları, birçok Batı ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de evlenme ve yeniden evlenme oranlarında düşüşe ve boşanma oranlarında da artışa yol açmaktadır. Bununla beraber bahsedilen gelişmeler, aile kurumunun dağıldığı anlamına gelmemektedir. Bugünün dünyasında değişen değerler doğrultusunda evlilik kavramı yeniden yapılandırılmaktadır (Chakraborty, 2022, s. 66). Diğer taraftan günümüzde modernliğin ve bireyselleşmenin bir sonucu olarak evliliklerin ve aile formlarının alanında ve yapısında dönüşümler gerçekleştiği kabul gören bir olgu olsa da toplumsal değişimlerin hız kazandığı dönemde evliliğe yüklenen anlamlar bireylerin içinde yaşadığı kültüre, ekonomik yapıya, kırsal ya da kentsel yaşam biçimlerine ve sosyal ortama göre değişiklik gösterebilmektedir (Sezen, 2005, s.185). Örneğin Türk toplumunda yaygın olarak görülen evlenme biçimlerinden biri görücü usulü evliliğidir. Görücü usulü evlilikler aile büyüklerinin ya da akrabaların otoritesinin hâkim olduğu, çoğu zaman dayanışmacı ve bütünlleştirici bir anlam taşıyan aynı zamanda soyun devamı, ekonomik dayanışma gibi amaçlara da sahip bir evlilik türüdür (Gürbüz, 2019). Örneğin, TÜİK’in 2022 yılında yayımlanan “Aile Yapısı Araştırması”nın

sonuçlarına göre 2021 yılında Türkiye’de evliliklerin %56,8’i görücü usulü olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2022b). Aynı araştırmada bireylerin eşlerini nasıl seçtikleri incelendiğinde, evliliklerin %46,1’i görücü usulü ve kendi rızasıyla, %34,9’u kendi kararı ve ailesinin rızasıyla, %10,7’si görücü usulü ve kendi görüşü sorulmadan aile kararıyla, %5,3’ü kaçma/kaçırılma ve %2,7’si kendi kararı ve ailesinin rızası dışında gerçekleştiği görülmektedir (TÜİK, 2022b). Aile Yapısı Araştırması, 2006 yılında da T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nce gerçekleştirilmiş ve bu araştırmaya göreyse evlilik deneyimi olan kişilerin %61’i görücü usulüyle evlendiği görülmüştür. Bu kişilerin yarısı ailesinin kararıyla, diğer yarısı ise görücü usulü olmasına rağmen kendi kararıyla evlendiğini dile getirmiştir. Aynı araştırmada bireylerin %31’inin ailesinin onayını alarak kendi seçimiyle evlendiği ve ailenin bilgisi, izni veya onayı olmadan kendi kararıyla evlenenlerin ve kaçarak evlenenlerin oranının da %8 civarında olduğu tespit edilmiştir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2014). Yaklaşık 15 yıl arayla yapılan bu iki çalışmadan elde edilen sonuçlar karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, görücü usulü evliliğin Türk toplumsal yapısında geçerli bir evlilik biçimi olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

1.4. Boşanma Olgusu ve Dünyada ve Türkiye’de Artan Boşanma Oranları

Boşanma olgusu, eşlerin evliliğini hukuken bitirmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Battal vd., 2008, s. 21). Günümüzde bireyselleşmenin artması sonucu evliliklerde tarafların bireysel istek ve arzuları daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu istekler yerine gelmediğinde evliliklerde problemler çıkabilmekte ve çiftler boşanabilmektedir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 56).

Boşanma oranlarının artmasında birtakım etkenler rol oynamaktadır. Kadınların ekonomik özgürlüklerinin artması, evli kadınların sorunlu bir evliliği sürdürme zorunluluğunu azaltarak, ayrı bir ev ve düzen kurabilmesini kolaylaştırmaktadır. İkinci olarak boşanma sonucu dağılmış bir aileden gelmek veya erken yaşta evlenmek yine boşanma oranlarında

artışın birer nedeni olarak görülmektedir (Giddens vd., 2018, s. 404-405). Tüm bu gelişmelerin ışığında bireylerin boşanma olgusuna yaklaşımının yıllar içinde önemli dönüşümler geçirdiği gözlemlenebilmektedir. Aile içindeki iletişim eksikliğiyle birlikte boşanmanın toplumsal kabûlündeki artış, boşanma oranlarının artmasında önemli bir rol oynamaktadır (Görgün-Baran, 2004). Bununla birlikte, boşanma ve mutsuz evlilikler arasında mutlak bir bağ bulunmamaktadır. Mutsuz bir evlilik sürdüren bir çift, belli nedenlerden dolayı yasal olarak ayrılmayı tercih etmeyebilir. Buna boşanmanın sonuçlarından duyulan endişeler, çocukları için bir arada kalmayı seçenler veya ekonomik nedenlerden ötürü evliliğini devam ettiren eşler örnek olarak gösterilebilir (Gigy ve Kelly, 1993, s. 173).

Toplumdan topluma değişiklik gösterse de bugün gerek küresel gerekse ulusal anlamda evlenme oranları azalırken boşanma oranları artmaktadır. Sosyal refah düzeyinin daha gelişmiş olduğu toplumlarda boşanma oranları daha yüksek iken Asya ya da Latin Amerika ülkelerinde boşanma oranları daha düşük seyretmektedir. Örneğin, ABD'de 2019 ve 2020 için kaba boşanma hızı sırasıyla binde 2,7 ve binde 2,3 iken, Malezya, Japonya ve Güney Kore'de bu rakam binde 1,6'ya kadar gerilemektedir (WPR, 2023). Bu farklılığın bir nedeni, bu toplumların farklı kültürel değerlere sahip olmasıdır. Bir diğer önemli neden ise ekonomik faktörlerde gizlidir. Bireylerin ekonomik ve sosyal güvence sorunları yaşadıkları daha yoksul ülkelerde boşanma oranlarının daha düşük olduğu gözlemlenmektedir (Aydın ve Baran, 2010).

Türkiye'de boşanma istatistiklerinde, dünyadaki eğilime paralel olarak önemli bir artış gözlemlemek mümkündür. TÜİK verilerine göre 2001 yılında Türkiye'de boşanan çiftlerin sayısı 91 bin 99'dur, bu sayı 2020 yılında 136 bin 570'e, 2021 yılında 175 bin 779'a, 2022 yılında 180 bin 954'e yükselmiştir (TÜİK, 2023). Ülkemizde boşanma nedenleri de aile yapıları göz önüne alındığında farklılık göstermektedir. Bu nedenler arasında sorumsuz ve ilgisiz davranma %32,2'lik bir oranla ilk sırada yer alırken onu %14,1 ile aldatma, %9,8 ile evin ekonomik geçimini sağlayamama izlemiştir (TÜİK, 2022b).

1.5. Evlilik Sonrası Evlilik: Yeniden Evliliğin Toplumsal Temelleri

Evlilik sonrası evlilik kararı çiftlerin yeni bir yaşam düzeni oluşturmak adına attıkları bir adımdır. Bu adımın ilk uğrağını yeni bir ilişkiye başlamak oluştururken ardından bunu, yeni bir aile kurma çabası ve akrabalık bağlarının tekrar güçlendirilmesi takip etmektedir (Coleman vd., 2000). Yeniden evlenme düşüncesine farklı toplumsal ve bireysel faktörler etki edebilmektedir. Örneğin kişinin önceki evlilik ve akabinde boşanma deneyimi, yeniden evlenmeye karşı tutumunda etkili olabilmektedir. Boşanmanın nedeni fark etmeksizin, ayrılan çiftlerde boşanma sonrası psikolojik problemler meydana gelebilmektedir. Belli durumlarda bireyler, boşanmanın sonucu oluşan psikolojik problemlerle baş etmek için yeniden evlenmeyi seçebilmektedir. Yeniden evlenmeyi cazip kılan diğer faktörler ise evli hayata duyulan özlem, yalnız kalma isteksizliği, ekonomik ya da toplumsal nedenlerdir (Çobanoğlu ve Tek, 2021, s. 8095).

Evlilik sonrası evlenme kararı belli değişkenler açısından ele alınıp değerlendirilmesi gereken bir süreçken bu karar özellikle çocuklu çiftler arasında daha zorlu ve karmaşık bir yapıya bürünebilmektedir. Zira konu çocuklar açısından ele alındığında aile ebeveynliği sosyal ortamı olmayan bir gerçeklik olarak görülebilir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012, s. 293). Günümüzde artan boşanma oranları nedeniyle çocukların önemli bir kısmı doğduğu evde ebeveynleriyle birlikte büyüyememektedir. Ayrılmış yaşamlar çocuklar üzerinde kısa ya da uzun vadede önemli etkilere sahiptir. Freud'a (2011, s. 89) göre özellikle küçük çocuklar için ebeveynler her türlü inancın "yegâne otoritesi ve kaynağıdır" ve aile içindeki çatışmalar yeni yetişmekte olan çocuk için kötü bir ortam sağlamaktadır.

Boşanmalar hukuken gerçekleşse de boşanan çiftlerin ilişkisi ayrılık sonrası ebeveynlik olarak sürmekte; ortak çocukların ortadan kaldırılamaz varlığı çiftlerin çok katmanlı ve çok yönlü olarak birbirlerine bağlı kaldıklarının bir ifadesi olabilmektedir. Başka bir ifadeyle boşanma seçici ve sınırlı olarak mümkün olabilmektedir. Çünkü boşanma kararı sadece ebeveynle ilgili bir durum değildir. Bu karar çocuklar açısından ikili bir hayatın başlaması anlamına gelmektedir. Çocuklar önce çekirdek ailesinin negatif ilişkisi üzerinden sosyal ve duygusal anlamda bölünmüş bir ilişki

yaşamaya başlamakta (Beck ve Beck-Gernsheim 2012, s. 292), ardından ebeveynleriyle ilişkilerini yeni kurulan ‘yeni geniş aile’ sınırları üzerinden kurmak zorunda kalmaktadır. Yeniden evlenmenin kabul gören bir olguya dönüşmesi günümüz toplumlarında Giddens’in (2012, s. 274) iki çekirdekli aileler, Sezal’ın (2002, s. 169) da yeni geniş aile, olarak adlandırdığı bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Her iki kavram da en az bir ebeveynin üvey anne ya da baba olduğu aileleri tanımlamaktadır. Yeniden evlenen bireylerin büyük bir kısmı, evde yaşamayan fakat düzenli bir şekilde eve gelen çocukların üvey anne ya da babası olmaktadır. Bu yeni aile gerçekliği, çocuklar için belli sorunları da beraberinde getirebilmektedir (Giddens vd., 2018, s. 406). Başka bir evde yaşayan biyolojik ebeveyn, çocuğu üzerinde hâlâ önemli bir etkiye sahiptir. Boşanmış bir çiftten birinin ya da her ikisinin de yeniden evlenmesi, bu çift arasında gerginliklere yol açmakta, bu durum da bir anlamda arada kalmış çocukları etkileyebilmektedir. Üvey çocukların büyük bir kısmının genel olarak iki farklı evi olur ve her evin farklı bir düzeni ve aile fertlerinin de farklı tutumu ve alışkanlıkları vardır. Bu durum beraberinde karmaşa ve zorluklar yaratabilmektedir. Çocuğun üvey ebeveyne nasıl hitap edeceği, biyolojik ebeveynin çocuğunu alırken eski eşinin yeni eşiyile nasıl bir iletişim kuracağı gibi sorunlar, üvey ailelerde problemler yaratabilmektedir. Aile yapısı üzerine yapılan araştırmalar, özellikle üvey aileye sahip kız çocuklarının bu durumdan olumsuz etkilendiğini göstermiştir (Giddens vd., 2018, s. 407).

Beck ve Beck-Gernsheim, boşanma ve yeniden evlenme konusuna küresel bir bakış açısıyla yaklaşarak günümüzde özellikle Batı toplumlarında sayıları giderek artan, boşanmış anne ya da babaların çocuklarıyla oluşturdukları tek ebeveynli ailelerin ve boşanmış bireylerin birbirleriyle evlenmeleri sonucunda oluşan “yamalı” (patchwork) ailelerin (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014, s. 1) *dünya aileleri* kavramı içinde değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmektedirler. Bu açıdan bakıldığında yazarlara göre birbirini izleyen (yeniden) evlilikler ve boşanmalardan kaynaklanan tek ebeveynli aileler de *dünya ailelerine* birer örnektir. Beck ve Beck-Gernsheim’in kavramsal çerçevesinden yola çıkarak ülkemizde de tek ebeveynli ve/ya yeniden evlenme pratiklerinin örneklerine

rastlanmaktadır. Türkiye'de 2021 yılında toplam hanehalkının %10,1'ini tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan aileler oluşturmaktadır. Toplam hanehalklarının %2,3'ünü baba ve çocuklardan oluşan, %7,8'ini ise anne ve çocuklardan oluşan ailelerin oluşturduğu görülmektedir (TÜİK, 2020a). Öte yandan boşanmaların ve yeniden evlenmelerin artışıyla ortaya çıkan “yamalı” (patchwork) ailelerde birçok ebeveynin ve çocuğun, daha önce yaygın olmayan ve bir anlamda iki ayrı ailenin fertlerinin oluşturduğu yeni bir aileye sahip olduğu görülmektedir. TÜİK'in 2020 yılı verilerine göre 2011-2019 yılları arasında Türkiye'de yeniden evlenenlerin çoğunluğunun daha önceki evliliğini boşanma sebebiyle bitirmiş olan kişiler olduğu görülmektedir. Kadınlarda boşanma sonrası yeniden evlenme 2001 yılında 37.066 iken 2019 yılında bu rakam 68.277'ye yükselmiştir; erkeklerde ise boşanma sonrası evlenenlerin sayısı 2001'de 42.150'den 2019'da 72.662'ye yükselmiştir (Çobanoğlu, Tek, 2021, s. 8104). Dolayısıyla, Türkiye de dâhil olmak üzere uluslararası bağlamda aile kavramı tarihsel önemini korumaya devam etmektedir. TÜİK'in “Yaşam Memnuniyeti Araştırması” sonuçlarına göre bireylerin %67,6'sı kendilerini en mutlu eden yer olarak aile kurumunu göstermiştir (TÜİK, 2022). Buna paralel olarak ilk evlilikler kadar Beck ve Beck-Gernsheim'in dünya aileleri kapsamında ele aldığı, yazarların “yamalı (patchwork) aile” olarak kavramsallaştırdıkları yeniden evlilikler de küresel ve ulusal anlamda yaygın hale gelmektedir. Yeniden evlilik çatısı altında, aile yapısının yeni eş, onun çocukları ve ebeveynlerini de içine alacak şekilde belirlenmesi, aile içi rollerin, beklentilerin ve ilişkilerin de bu doğrultuda ve aile üyelerince tanımlanması ailenin yapısal dönüşümü içinde değerlendirilebilir. Diğer taraftan yeniden evlenme, gerek bireyler arası ilişkilerde gerekse toplumsal uyum süreçlerinde bazı yaşam kısıtlarını içerebilmektedir. Bu doğrultuda, sosyal politikaların mevcut hizmet ve olanaklarının günümüzde nadir görülen bir toplumsal gerçeklik olmaktan çıkan yeniden evlenme olgusunu da içine alacak şekilde güncellenmesi; ailelere sağlanan ekonomik, sosyal, psikolojik ve rehberlik destek hizmetlerinde kapsam genişliğine gidilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Ulusal sınırların aşılarak küresel anlamda ülkelerin ve insanların birbirine daha yakın hale gelip daha fazla etkileşime geçtiği küresel dünya düzeni doğası gereği değişime açık olan toplumsal yapı üzerinde önemli dönüşümler yaratmaktadır. Özellikle teknolojik gelişme ve ilerleme söz konusu küresel akışın en önemli faktörüdür. Küreselleşme bir değişim sürecinin ifadesidir ve dünyanın önemli bir bölümünde kültürel, ekonomik, siyasal ve kurumsal olarak -makro ve mikro düzeyde- toplumsal konumları etkisi altına alan bir eğilim olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Küreselleşmenin sahip olduğu derin anlamı Bauman'da (2020, s. 109) karşılık bulan şekliyle “yeni dünya düzensizliğine” gönderme yapmaktadır.

Küreselleşme süreçlerine paralel olarak toplumların şahit olduğu ve deneyimlediği önemli değişimler beraberinde toplumsal kurumlarda da değişim ve dönüşümleri getirmektedir. Sosyal değişimden en çok etkilenen ve sosyal değişime yön veren kurumların başında aile gelmektedir. Aile yalnızca biyolojik bir birlik değildir; aynı zamanda ekonomik ve psikolojik işlevlere, eğitim, toplumsallaştırma, kültürel anlam kodlarının ve davranış biçimlerinin bireye aktarılması gibi yapısına özgü niteliklere sahiptir. Ek olarak çocukların bakımı, yetiştirilmesi ve toplum yaşamına hazırlanması aile kurumunun içinde gerçekleşmektedir. Bireyin aile ile bağı tüm yaşamı boyunca varlığını sürdürmektedir. Her ne kadar 21. yüzyılda ilerleyen teknoloji ve gelişen dijital ağlar aracılığıyla küresel anlamda birbirine bağlanan dünyada toplumsal etkileşim de sahip olduğu bağlamdan ayrılarak zaman ve mekân içinde yeniden yapılandırılrsa da aile birincil etkileşim alanı olma işlevini sürdürmeye devam etmektedir.

Modernleşme ve sanayileşme ile hız kazanan toplumsal değişimler 19.yy'dan itibaren dünyayı etkisi altına almaktadır. Özellikle 1990'lı yıllarla birlikte görünür hale gelen küreselleşme süreçleriyle birlikte toplumsal değişimin hızı ve yoğunluğunda gerçekleşen köklü dönüşümlerle farklı bir döneme girilmiştir. Kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişme, emek piyasasında değişen talepler, coğrafi ve sosyal hareketlilikte artış, bireyselleşmenin hâkim bir konuma gelmesi, bireylerin yaşam pratiklerinde ve önceliklerinde yaşanan dönüşüm ve kadınların iş gücüne

daha fazla katılması modern topluma geçişle yaşamın genel akışındaki önemli dönüşümler olarak görülebilir. Aile, bu dönüşümlerin etkisi altında kalırken küresel çapta ailenin tanımı, ne olduğu, nerede olduğu ve kimlerden oluştuğu da radikal bir dönüşüm geçirmiştir. Günümüzde evliliğin ve ailenin işlevlerinde gerçekleşen değişimlerin önemli göstergeleri olarak ele almak mümkündür.

Dünya aileleri, aile yapısının çapını genişleten, sınırlarını belirsizleştiren, postmodern bir aile tahayyülüdür. İdealize edilen çekirdek ve geniş aile modellerine bir alternatif olarak *dünya aileleri*, toplumun en temel yapı taşı olan aile kurumuna, sahip olduğu anlamın gerçekliğiyle bağını koparmadan bir alternatif oluşturmaktadır. *Dünya aileleri*, uluslararası hareketlilik olanaklarıyla farklı kültürlerden ve/ya farklı coğrafyalardan bireylerin birbirleriyle aktif ve sürekli olarak bir arada olduğu yeni bir aile modeline işaret etmektedir. Boşanma oranlarındaki yükselişe paralel olarak sayıları hızla artan tek ebeveynli aileler ve ikinci evliliğini yapan çiftler de *dünya aileleri* kapsamına girmektedir. Dünya genelindeki istatistiklere bakıldığında tek ebeveynli hanelerin çoğunluğunu kadınların yönettiği görülmektedir. OECD ülkeleri genelinde 0-5 yaş arası çocukların yaklaşık %12'si tek ebeveynle yaşamakta, bunların %92'si ise annesiyle birlikte yaşamaktadır (Ospina ve Roser, 2020). Öte yandan, boşanma oranlarındaki artış ve yeniden evlilik fikrinin kentli toplumlarda daha yaygın hale gelmesi, bunun yanı sıra farklı ülke vatandaşlarının kurdukları aileler, Türkiye'deki ve dünyadaki mevcut ailelerin, *dünya aileleri* modeline evrilme yönelimine işaret etmektedir. Geline nokta, sosyal değişimin bir yansıması olarak ülkemizde de yeni olarak nitelendirilebilecek *dünya ailelerini* gözlemlemek mümkündür. 2023'te yayımlanan TÜİK verilerine göre, yabancı damatların sayısı 2022 yılında 6 bin 161'dir ve bu toplamda Türkiye'deki damatların %1,1'ini oluşturmaktadır. Yabancı gelinlerin sayısı ise 28 bin 571'dir ve rakam da toplam gelinlerin %5,0'ini oluşturmaktadır. Uyrukları dikkate alındığında yabancı gelinler arasında %14,6 ile Suriyeli gelinler birinci sırada yer almıştır. Suriyeli gelinleri % 10,1 ile Azerbaycan Türkleri ve % 9,8 ile Özbekler izlemiştir. Yabancı damatlar uyruklarına göre incelendiğindeyse % 25,2 ile Almanlar birinci sırada yer almaktadır. Onları

% 20,7 ile Suriyeliler ve % 5,5 ile Avusturyalılar takip etmektedir. Bununla birlikte Türkiye genelinde boşanma hızına bakıldığında kaba boşanma hızı 2001’de 1,41 iken, 2022’de 2,13’e yükselmiştir (TÜİK, 2023). Buna karşın evliliklerde de artış görünmektedir. Evlenen çiftlerin sayısı 2021 yılında 563 bin 140 olarak kaydedilmiş, 2022 yılında bu rakam 574 bin 358’e ulaşmıştır. Kaba evlenme hızı 2022 yılında binde 6,76 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2023). Sonuç olarak aile bir toplumsal kurum olarak makro, mezzo ve mikro düzlemde sahip olduğu temel kabuller kapsamında değişim ve dönüşüm geçirmiş ve farklı alternatiflere kapı aralamış olsa da bugün içinde bulunulan çağda varlığını ve önemini aynı derecede sürdürmeye devam etmektedir. Beck’in (2021, s.159) ifadesiyle “evlilik ve aileden çıkan yol yeniden evlilik ve aileye varmaktadır”.

KAYNAKÇA

- Akbiyık, M. (2018). Dünya Vatandaşı Olmak. *Panorama Khas*, 27, 50-52.
- Çobanoğlu, A. ve Tek, S. (2021). Türkiye’de Yeniden Evlenme Olgusu: Cinsiyet ve Psiko-sosyal Değişkenler Bağlamında Bir Değerlendirme. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(44), 8092-8118. <https://doi.org/10.26466/opus.935681>
- Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 117-126.
- Bağlı, M. ve Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (Ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sorarat. *Aile ve Toplum*, 2(9).
- Bahar, H. İ. (2015). *Sosyoloji*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Battal, A. (Ed.). (2008). *Boşanma Sebepleri, Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları*. İstanbul: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ADAG Vakfı (Akademik Dayanışma Araştırma ve Geliştirme Vakfı). İstanbul: Eflatun Matbaacılık.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2019). *Akışkan Modernite*. (S. O. Çavuş, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman, Z. (2020). *Bireyselleşmiş Toplum*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. (2006). Living in the World Risk Society: A Hobhouse Memorial Public Lecture given on Wednesday 15 February 2006 at the London School of Economics. *Economy and Society*, 35(3), 329-345.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. (K. Özdoğan, B. Doğan, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Beck, U. and Beck-Gernsheim, E. (2004). Families in a Runaway World. *The Blackwell Companion to the Sociology of Families*, 499-514.
- Beck-Gernsheim, E. (1998). On the Way to a Post-Familial Family: From a Community of Need to Elective Affinities. *Theory, Culture and Society*, 15(3-4), 53-70.
- Beck-Gernsheim, E. (2007). Transnational Lives, Transnational Marriages: A Review of the Evidence from Migrant Communities in Europe. *Global Networks*, 7(3), 271-288.
- Beck-Gernsheim, E. (2011). The Marriage Route to Migration of Border Artistes, Transnational Matchmaking and Imported Spouses. *Nordic Journal of Migration Research*, 1(2), 60-68.
- Beck, U. and Beck-Gernsheim, E. (2012). *Aşkın Normal Kaosu*. (N. Ermiş, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Beck, U. and Beck-Gernsheim, E. (2014) *Distant Love: Personal Life in the Global Age*. Cambridge: Polity Press.
- Best, S. and Kellner, D. (2016). *Postmodern Teori: Eleştirel Soruşturmalar*. (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Bourguignon, F. and Morrisson, C. (2002). Inequality Among World Citizens: 1820–1992. *American Economic Review*, 92(4), 727-744.
- Chakraborty, G. (2022). Challenges Before the Institution of Marriage in the Era of Globalisation. *Indian Journal of Law and Justice*, 13(1), 65-77.
- Coleman, M., Ganong, L. and Fine, M. (2000). Reinvestigating Remarriage: Another Decade of Progress. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1288-1307.
- Çaçıoğlu, İ. (2018). Sekürleşen Toplumda Bireyselleşen Aile. *Turkish Studies*, 13(2), 19-34.
- Çobanoğlu, A. ve Tek, S. (2021). Türkiye’de Yeniden Evlenme Olgusu: Cinsiyet ve Psiko-sosyal Değişkenler Bağlamında Bir Değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(44), 8094-8118.
- DPT. (1993). *Türk Aile Yapısı Araştırması*. Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Dündar, Ö. Z. (2022). Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri. N. Adak, (Ed.), *Değişen Toplumda Değişen Aile* içinde (s. 39-64). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Epik, M. T., Çiçek, Ö. ve Altay, S. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Roller. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35-58.
- Ersöz, A. G. (2010). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Roller. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(6), 167-182.
- Falicov, C. J. (1995). Cross-Cultural Marriages. N. Jacobson, A. S. Gurman (Ed.), *Clinical Handbook of Couple Therapy* içinde (s. 231-246). New York: Guilford Publications.
- Fordham, S. and Ogbu, J. U. (1986). Black Students’ School Success: Coping with the Burden of “Acting White.” *Urban Review*, 18(3), 176-206.
- Freud, S. (2011). *Sevgi ve Cinsellik Üzerine*. (A. Kanat, Çev.). İzmir: İlya Yayınevi.
- Geçtan, E. (1984). *İnsan Olmak*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*. (İ. Şahin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2021). *Modernliğin Sonuçları*. (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A., Duneier, M., Appelbaum, R. P. and Carr, D. (2018) *Introduction to Sociology*. New York: W.W. Norton and Company.
- Gigy, L. and Kelly, J. B. (1993). Reasons for Divorce: Perspectives of Divorcing Men and Women. *Journal of Divorce and Remarriage*, 18(1-2), 169-188.
- Gonzales, C. and Katz, V. S. (2016). Transnational Family Communication as a Driver of Technology Adoption. *International Journal of Communication*, 10, 2683-2703.
- Gökce, H. (2017). Dünü, Bugünü, Yarını ile Aile. *Sosyoloji Notları*, 1(1), 50-63.

- Görgün-Baran, A. (2004). Türkiye'de Aile İçi İletişim ve İlişkiler Üzerine Bir Model Denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (1), 31-42.
- Gürbüz, A. (2019). Türk Romanında Görücü Usulü Evlilikler (1971-1980). *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 67-86.
- Güzelyurt, T., Kabul, S., Tokay, N., Kösen, N. ve Şık, A. (2020). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Dünya Vatandaşlığı Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*. 3(1), 335-343.
- Hardt, M. ve Negri A. (2018). *İmparatorluk*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hertlein, K. M. and Blumer, M. L. (2013). *The Couple and Family Technology Framework: Intimate Relationships in a Digital Age*. New York: Routledge.
- Inglehart, R. (2018). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton University Press.
- Karner, T. X. (1998). Professional caring: Homecare workers as fictive kin. *Journal of Aging Studies*, 12(1), 69-82.
- Kaufman, G. (2000). Do Gender Role Attitudes Matter? Family Formation and Dissolution Among Traditional and Egalitarian Men and Women. *Journal of Family Issues*, 21(1), 128-144.
- Marshall, G. (2021). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınbay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mayowa, I. O. and Ekiti, A. (2019). Family Institution and Modernization: A Sociological Perspective. *International Journal of Humanities and Sciences*, 9(8), 99-105.
- McLuhan, M. (1962). *Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Canada: University of Toronto Press.
- Mills, M. (2013). Globalisation and Family Life. Abela, A. ve Walker, J. (Ed.), *Contemporary Issues in Family Studies: Global Perspectives on Partnerships, Parenting and Support in a Changing World* içinde (s.249-259). New Jersey: John Wiley and Sons.
- Nicholson, L. (2016). The Myth of the Traditional Family. *Feminism and Families* içinde (s. 27-41). New York: Routledge.
- Ogbu, J. U. (1978). *Minority Education and Caste*. New York: Academic Press.
- Ogbu, J. U. (1991). Immigrant and Involuntary Minorities in Comparative Perspective. M. A. Gibson, J. U. Ogbu (Ed.), *Minority Status and Schooling: A Comparative Study of Immigrant and Involuntary Minorities* içinde (s. 3-33). New York: Garland Press.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2016). OECD Family Database. Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2023, https://www.oecd.org/els/family/SF_3-3-Cohabitation-forms-partnership.pdf
- Ospina, E. and Roser, M. (2020). Marriages and Divorces. Erişim Tarihi: 6 Ekim 2023, <https://ourworldindata.org/marriages-and-divorces>.

- Özcan, B. (2011). Tüketim, Risk ve Bireyselliğin Artan Önemi. *Journal of Economy, Culture and Society*, 36, 83-98.
- Parsons, T. (1949). The Social Structure of the Family. R. N. Anshen (Ed.). *The Family: Its Function and Destiny* içinde (s.173-201). New York: Harper.
- Sadıkoğlu, Z. Z. (2019). 1920-1960 Yılları Arasında ABD'de Aile Sosyolojisi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 215-253.
- Sadıkoğlu, Z. Z. (2021). Risk Bilinçli Annelik: Uzman Risk Söylemlerinin Annelik Deneyimi Üzerindeki Etkisi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 41(1), 43-71.
- Sánchez Gassen, N. and Perelli-Harris, B. (2015). The Increase in Cohabitation and the Role of Union Status in Family Policies: A Comparison of 12 European Countries. *Journal of European Social Policy*, 25(4), 431-449.
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de Evlenme Biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 185-195.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2006*. (2. Baskı). Ankara.
- Timurtürkan, M. (2022). Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme. N. Adak, (Ed.), *Değişen Toplumda Değişen Aile* içinde (s. 201-218). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Touraine, A. (1995). *Modernliğin Sonuçları*. (H. Tufan, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Turner, B. S. (2014). *Klasik sosyoloji*. (İ. Çetin, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (TÜİK). (2023). *Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2023*. Erişim Tarihi: 5 Nisan 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2022-49437anddil=1>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (TÜİK). (2022a) *İstatistiklerle aile, 2021*. Erişim Tarihi: 10 Nisan 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022b). *Türkiye aile yapısı araştırması, 2022*. Erişim Tarihi: 12 Nisan 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>
- Van Beethoven, L. (2014). *Beethoven's Letters (1790–1826)* (Vol. 2). (G. Wallace, Çev.). Cambridge University Press. (Orijinal çalışma basım tarihi 1866).
- Vergin, N. (1991). Toplumsal Değişme ve Türkiye'de Aile. *Aile Yazıları* II. B. Dikeçligil, A. Çiğdem. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı.
- Weber, M. (1961). *General Economic History*. H. M. Palyi (Ed.). (F. H. Knight, Çev.). London: Collier MacMillan.
- World Population Review (WPR) (2023). *Divorce Rates by County, 2023*. 7 Nisan 2023, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/divorce-rates-by-country>